

Gymnasieskolors hantering av nationella prov – oanmäld granskning 2018

Innehållsförteckning

Gymnasieskolors hantering av nationella prov – oanmäld granskning 2018.....	1
Sammanfattning	3
Vad har Skolinspektionen granskat?	3
Skolinspektionens slutsatser	3
Problem med otillåten spridning av nationella prov.....	6
Gymnasieskolors hantering av nationella prov kan förbättras.....	9
Referenslista	15

Sammanfattning

Skolinspektionen har under hösten 2018 genomfört en oanmäld granskning av gymnasieskolors hantering av nationella prov. Skolinspektionen genomförde en liknande granskning våren 2017 men då inom grundskolan. Bakgrunden till Skolinspektionens oanmälda granskningar är de signaler myndigheten fått, från bland annat Skolverket genom det myndighetsgemensamma samarbetet kring nationella prov, vad gäller otillåten spridning av nationella prov.

Återkommande spridning riskerar att skada provens legitimitet och därmed motverka provens syfte att bidra till en rättvis och likvärdig bedömning och betygsättning. Det finns också en risk att spridning av provuppgifter, i en förlängning skadar förtroendet för hela betygssystemet då provresultatet utgör ett underlag som lärare som huvudregel särskilt ska beakta vid betygsättning. Otillåten spridning skapar också frustration och ett merarbete för skolor när ersättningsprov behöver användas. Uppgifter i prov som blivit kända i förväg kan inte heller återanvändas i nya prov. Att huvudmän, rektorer, lärare och annan personal på skolan följer de bestämmelser och rekommendationer som finns kopplat till hantering och genomförande av nationella prov är en central förutsättning för att så långt som möjligt förhindra otillåten spridning av provuppgifter.

Vad har Skolinspektionen granskat?

Skolinspektionen har granskat gymnasieskolors hantering av nationella prov och deras arbete för att motverka otillåten spridning av provuppgifter innan provtillfället. Granskningen har avgränsats till att bedöma gymnasieskolors hantering av de nationella proven och i vilken utsträckning skolorna följer de föreskrifter och rekommendationer som finns för att provens innehåll inte ska bli känt i förtid.¹ I granskningen ställdes även frågor till rektor om skolans rutiner och arbetssätt vid genomförande av nationella prov.

Granskningen har omfattat 66 gymnasieskolor i sammanlagt 24 kommuner. Såväl kommunala som fristående gymnasieskolor ingår i granskningen. Granskningen har genomförts som oanmälda verksamhetsbesök.

Skolinspektionens slutsatser

De flesta skolor i granskningen förvarar de nationella proven på ett säkert sätt, oåtkomliga för obehöriga. Viss oaktamhet förekommer dock på ett fåtal skolor, vilket kan vara tillräckligt för risk för spridning. Som exempel finns det skolor i granskningen där det råder osäkerhet om var proven finns eller om skolan ens gjort någon beställning. Dessa skolor utgör en mycket liten andel av det totala antalet skolor, men det är värt att understryka att även om det till antalet är få skolor som har en oaktam hantering kan följderna snabbt bli mycket omfattande. Den osäkerhet

¹ Detta har skett genom att Skolinspektionen granskat om skolorna i dessa avseenden följer Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKFS 2013:19); Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKFS 2017:99); Skolverkets hanteringsrutiner för nationella prov samt Skolverkets checklista för att förhindra spridning av nationella prov.

vissa rektorer uttrycker kring förvaring och beställning kan möjligen vara en konsekvens av skolans rutiner att beställa prov utan att ha tänkt genomföra provet eller att skolan bara beställer enstaka prov som referensexemplar.

Rutiner för mottagande av prov finns, men avtal som säkerställer kvittens vid leverans kan öka säkerheten ytterligare. En majoritet av skolorna i granskningen har bra rutiner för mottagande av nationella prov. Det är antingen rektor eller annan administrativt ansvarig som tar emot och låser in proven efter att de levererats till skolan. För att öka säkerheten i mottagandet ytterligare och minimera risken för att prov tillfälligt förvaras på ett tillgängligt sätt, bör skolorna se över de avtal som gäller mellan skolan och distributören. I flera fall saknar skolor avtal som säkerställer att försändelsen kvitteras vid ankomst vilket innebär en viss risk för otillåten spridning. I det självvärderingsformulär rektorerna besvarat i granskningen syns också att, de själva, i något lägre utsträckning är nöjda med skolans arbete inom rutiner för mottagande.²

Anpassningar genomförs vanligen samma dag proven ska genomföras. Att skolor i hög utsträckning genomför anpassningar³ av proven samma dag de ska genomföras är i enlighet med Skolverkets rekommendationer. Det förekommer dock att enstaka skolor öppnar proven dagen innan provets genomförande, utan tillräckliga skäl, vilket är en hantering som medför en ökad risk för otillåten spridning. Exempelvis öppnas prov dagen innan i syfte att planera förlängd provtid, vilket Skolverket i sina hanteringsinstruktioner anger inte är skäl nog att öppna proven i förtid.

En betydande andel av de granskade gymnasieskolorna beställer prov som inte genomförs vilket ger fler prov i omlopp. 40 procent av skolorna i granskningen beställer prov för andra ändamål än att genomföra provet på utsatt datum⁴. Enligt Skolverkets föreskrifter ska rektor beställa de prov som elever på skolenheten ska genomföra.⁵ Skolverket har även reglerat vilka datum respektive prov ska genomföras.⁶ Ändå beställs prov för andra ändamål.

En anledning som rektorer uppger till varför prov beställs utan avsikt att genomföra dem på föreskrivet datum är att skolan vill ha ett material att använda som underlag vid bedömningsdiskussioner i lärarkollegiet. En annan anledning som uppges är att skolan har för avsikt att genomföra provet de beställt, fast vid ett senare tillfälle, i vissa fall upp till sex månader efter föreskrivet datum. Bakgrunden är bland annat att skolan inte har några elever som går den aktuella kursen och därför planerar att genomföra höstens prov under vårterminen. Genomförande vid annat tillfälle än angivet datum är enligt Skolinspektionen inte förenligt med aktuella föreskrifter.⁷

² Uppgiften ska ställas i relation till rektorernas inställning till skolans rutiner kring förvaring och genomförande.

³ Exempelvis anpassa provets genomförande för elever med funktionsnedsättning.

⁴ Resultatet gäller för såväl obligatoriska som frivilliga prov.

⁵ Se 9 § Skolverkets föreskrivet om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19).

⁶ Se 5 § Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99).

⁷ Se 9 § Skolverkets föreskrivet om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19) samt 5 § Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99).

Att skolor beställer prov för att genomföra långt senare än det föreskrivna provdatumet kan få negativa konsekvenser för provens syfte. Om fler prov än nödvändigt beställs ökar risken för spridning. Ju fler prov som är i omlopp, desto mer ökar risken för läckor, vilket även påverkar möjligheten att återanvända provuppgifter i nya nationella prov. Det är problematiskt att rektorer beställer prov som inte genomförs utifrån att Skolverket återanvänder uppgifter i nationella prov. Skolverket återanvänder aldrig ett prov i sin helhet, men provuppgifter från hösten 2018 är tänkta att kunna användas till och med 2027.⁸

Skolinspektionen har i sitt yttrande över Skolverkets förslag till ändring i föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov, framfört att bestämmelserna kopplat till beställning av prov bör förtydligas. Granskningens resultat stärker bilden av att föreskrifterna behöver tydliggöras så att det tydligare framgår att prov inte får beställas för andra skäl än att genomföra dem på utsatt provdatum.⁹

Jämförelse med förra granskningstillfället

En motsvarande granskning genomfördes år 2017. Då var resultaten när det gäller risk för spridning något sämre.

I årets granskning fann Skolinspektionen att vid 5 procent av de 66 granskade skolorna var de nationella proven öppnade vid granskningstillfället, två dagar innan provens genomförande. I granskningen som genomfördes 2017, inför grundskolans nationella prov i matematik delprov B och C var motsvarande andel 7 procent av 60 granskade skolor.

Det är ett förbättrat resultat att andelen skolor där vi funnit fel hantering har minskat. Det som dock tydligare framkommit i årets granskning är att beställningar för andra ändamål än att genomföra provet på utsatt datum, görs i stor utsträckning. Detta ökar den sammantagna risken för otillåten spridning. Skolinspektionen bedömer att skolors hantering behöver stärkas och säkras. Oaktsam hantering är inte tillåten.

⁸ Se 8 § Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLF5 2017:99).

⁹ Skolinspektionens yttrande över förslag till ändring i föreskrifter för hantering och genomförande av nationella prov (SKOLF5 2013:19) Dnr: 2018:11599.

Problem med otillåten spridning av nationella prov

Syftet med de nationella proven är att de ska bidra till en rättvis och likvärdig bedömning och betygssättning i hela landet.¹⁰ Uppgifterna i proven är utvecklade för att ge elever möjlighet att visa vad de kan. Det tar ungefär två år att utveckla ett nationellt prov. Uppgifterna i proven konstrueras utifrån det som ska provas i respektive kurs- och ämnesplan och provas ut bland elever för att säkerställa god kvalitet. De nationella proven ska hanteras på ett sådant sätt att provets syfte inte motverkas med hänvisning till bland annat offentlighet och sekretesslagen där det framgår att sekretess gäller för uppgift som ingår i eller utgör underlag för kunskapsprov.¹¹ Ändå har det på senare år vid flera tillfällen förekommit att nationella prov blivit kända i förväg och spridits till elever.

Nationella prov som stöd för en likvärdig betygssättning

Från och med 2018 gäller att vid betygssättningen i en gymnasieskola, som det ges ett nationellt prov i, ska elevens resultat på det provet *särskilt beaktas*. Provresultaten eller resultat på delprov ska dock inte särskilt beaktas om det finns särskilda skäl.¹² Av förarbetena framgår att formuleringen *särskilt beaktas* inte innebär att provet helt ska styra betyget utan att provet även fortsättningsvis ska utgöra ett stöd vid betygssättningen.¹³ I Skolverkets allmänna råd om betyg understryks att resultatet på ett nationellt prov inte ska vara det enda underlaget, men det går inte att bortse från resultatet om det inte finns särskilda skäl för det. Anledningen är att nationella prov är välkonstruerade, noga utprovade och har utvecklats just för att vara ett stöd vid betygssättning. Resultat på ett nationellt prov har därför större betydelse än andra enskilda underlag vid lärarens utvärdering av elevernas kunskaper vid betygssättningen.¹⁴

Skolinspektionen har i ett flertal rapporter identifierat problem kopplat till likvärdighet i arbetet med bedömning och betygssättning. Återkommande resultat i rapporterna är vikten av samverkan och samsyn inom och mellan skolor vad gäller bedömning och betygssättning. Likaså visar rapporterna att det finns brister i skolors systematiska uppföljning och analys av betygsskillnader inom och mellan klasser och mellan olika elevgrupper. Det är också centralt att huvudman, rektor och lärare söker förklaring till omotiverat stora avvikelser mellan elevers resultat på nationella prov och deras slutbetyg och diskuterar arbetssätt och metoder för att främja en rättvis och likvärdig betygssättning. Vikten av att huvudman och rektor skapar förutsättningar så att lärare kan samverka kring bedömnings och betygsfrågor kan inte nog understrykas.¹⁵

¹⁰ <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/nationella-prov-i-gymnasieskolan>

¹¹ Se 17 kap. 4 § Offentlighet- och sekretesslag (2009:400).

¹² 15 kap. 25a § skollagen (2010:800).

¹³ Regeringens proposition (2017/18:14) *Nationella prov rättvisa, likvärdiga och digitala*. s.25.

¹⁴ Skolverket (2018). *Skolverkets Allmänna råd med kommentarer. Betyg och betygssättning*. s.37.

¹⁵ Skolinspektionen (2018). *Rättvis och likvärdig betygssättning i grundskolan – granskning av rektorers och huvudmans arbete*. Skolinspektionen (2018). *Ombedömning av nationella prov 2017 - Fortsatt stora skillnader*. Skolinspektionen (2016). *Samverkan för en likvärdig bedömning*. Skolinspektionen (2015). *Processerna spelar roll*. Skolinspektionen (2014). Rapport 2014:08. *Uppenbar risk för felaktiga betyg - En kortrapport om*

Otillåten spridning av nationella prov

De senaste åren har den otillåtna spridningen av nationella prov i första hand rört grundskolans årskurs 9 och gymnasieskolan samt inom kommunal vuxenutbildning. Spridningen sker ofta snabbt genom att provuppgifter delas mellan elever genom olika sociala medier (exempelvis Facebook-grupper). Hela händelseförloppet kan sällan kartläggas, det vill säga exakt hur spridningen startat eller hur den/de som först kom åt provuppgifterna gått till väga. Skolverkets bedömning är dock att risken för otillåten spridning är störst efter det att proven har levererats till skolorna. Den anledning Skolverket uppger till varför risken för otillåten spridning är störst på skolorna är att spridningen ofta upptäckts kort inpå genomförandet av provet.¹⁶

Skolors hantering är enligt Skolinspektionens bedömning avgörande för att förhindra att provuppgifter sprids i förtid. Skolinspektionens oanmälda granskning 2017 visade att även om flertalet av de granskade grundskolorna följde de anvisningar som finns vad gäller hantering av nationella prov fanns på vissa skolor en förhöjd risk för otillåten spridning. Skolinspektionen fann att provens försegling var bruten innan provdatum vid sju procent av de granskade skolorna och vid två skolor förvarades prov på ett sätt som ger en ökad risk för otillåten spridning. Det är viktigt att understryka att även om det till antalet var ett relativt litet antal skolor som omfattades av bristerna kan de negativa följderna snabbt bli mycket omfattande. Spridda provuppgifter eller bedömningsanvisningar kan få omedelbar och ofta mycket stor spridning på exempelvis sociala medier och drabbar således även skolor vars hantering av prov följer gällande föreskrifter.

Mot bakgrund av den senaste tidens otillåtna spridning har Skolverket arbetat med att ta fram nya, skärpta hanteringsföreskrifter. De nya föreskrifterna avser att börja gälla från och med mars 2019. Skolverket har även vidtagit flera andra åtgärder för att motverka otillåten spridning. Bland annat sker utskick av proven närmare provdatum och bedömningsanvisningarna (facit) som tidigare skickades tillsammans med proven levereras nu till skolorna först efter provens genomförande. Parallellt pågår även ett utvecklingsarbete att digitalisera de nationella proven som succesivt införs. Proven förväntas vara digitala fullt ut år 2022.¹⁷

Metod och genomförande

Skolinspektionens nu aktuella granskning har omfattat oanmälda verksamhetsbesök på 66 gymnasieskolor. Besöken genomfördes under november till december höstterminen 2018. Vid besöken samlades uppgifter in kopplade till skolornas arbetsprocess avseende hantering av nationella prov. Uppgifterna samlades in genom observation av skolans förvaring av de nationella proven samt intervju med

likvärdighet och kvalitet i skolors betygssättning, Skolinspektionen (2013). *Rapport T-2013:01 Tillsyn av bedömning och betygssättning - Med fokus på skolor med stora avvikelser i förhållande till Skolinspektionens omrättning och i relationen mellan nationella prov och slutbetyg*, Skolinspektion (2012) rapport 2012:8. "Vi har inte satt ord på det". *En kvalitetsgranskning av kunskapsbedömning i grundskolans årskurs 1-3*, Skolinspektionen (2011) rapport 2011:4. *Betyg i gymnasieskolan - En kvalitetsgranskning av betygssättning i historia A, kemi A och svenska B*. Skolinspektionen (2010) rapport 2010:12. *Betygssättning i gymnasieskolan 2010 - Engelska A, Naturkunskap A samt Ellära A*, Skolinspektionen (2010) rapport 2010:10. *Arbetar skolor systematiskt för att förbättra elevernas kunskapsutveckling?*

¹⁶ Riksrevisionen (2018). *Otillåten spridning av nationella prov – vad gör Skolverket och Skolinspektionen?* s.16.

¹⁷ <https://www.skolverket.se/temasidor/digitalisering/digitala-nationella-prov/digitalisering-av-de-nationella-proven>

rektor. Samtliga granskade skolor har fått ett beslut där eventuella utvecklingsområden återkopplats.

Urvalet av skolor i granskningen är valt utifrån geografisk spridning samt spridning mellan kommunala (44 st.) och fristående (22 st.) verksamheter i sammanlagt 24 kommuner.¹⁸

Granskningen har fokuserat på skolornas hantering av de nationella proven och om skolorna följer de bestämmelser som finns avseende rutiner för att ta emot och förvara de nationella proven på ett sådant sätt att innehållet inte blir känt innan provtillfället. I granskningen ställdes även frågor om skolans rutiner och arbetssätt vid genomförande av nationella prov som ingick i granskningen.

Som grund för bedömningarna har Skolinspektionen, förutom Skolverkets föreskrifter, även utgått från Skolverkets hanteringsinstruktioner och checklista för att förhindra spridning av proven.¹⁹

Inom gymnasieskolan genomförs nationella prov i flera kurser i engelska, matematik, svenska och svenska som andraspråk. Nationella prov i gymnasieskolan är enbart obligatoriska som stöd för bedömning och betygssättning i slutet av den högsta kursen på respektive program. Övriga prov är valfria, men skolan kan ändå använda dessa som ett kvalitativt stöd för betygssättning och för att bidra till en ökad likvärdighet över landet.²⁰

Följande prov har ingått i granskningen:

Aktuellt prov	Antal skolor
Svenska 3/svenska som andraspråk 3 (provdag 15 nov)	22
Engelska 5 (provdag 16 nov)	9
Svenska 1/svenska som andraspråk 1 (provdag 20 nov)	4
Svenska 1/svenska som andraspråk 1 (provdag 22 nov)	2
Engelska 6 (provdag 27 nov)	1
Matematik 4 (provdag 11 dec)	4
Matematik 2 a, 2 b och 2 c (provdag 12 dec)	9
Matematik 1 a, 1 b och 1 c (provdag 14 december)	15
Totalt	66

¹⁸ Borås, Danderyd, Göteborg, Halmstad, Helsingborg, Kramfors, Kungsbacka, Landskrona, Linköping, Lund, Malmö, Mjölby, Nacka, Norrköping, Skellefteå, Sollentuna, Stockholm, Svalöv, Söderköping, Vännäs, Växjö, Umeå, Upplands Väsby, Örnsköldsvik.

¹⁹ Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19); Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99); Skolverket (2018). *Nationella prov – hanteringsinstruktioner* samt Skolverket (2018). *Nationella prov – förhindra spridning, checklista*.

²⁰ <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/nationella-prov-i-gymnasieskolan/provdatum-i-gymnasieskolan#Obligatoriskapaavslutandekursen>

Gymnasieskolors hantering av nationella prov kan förbättras

Skolverkets föreskrifter, hanteringsinstruktioner och checklista anger hur skolor ska hantera och förvara nationella prov.²¹ Skolverkets föreskrifter är bindande för skolorna att följa medan hanteringsinstruktionerna och checklistan är rekommendationer som skolor bör följa. Av föreskrifterna framgår bland annat att varje skola ska ha rutiner för att ta emot en leverans av ett prov på ett sådant sätt att provets innehåll inte röjs. Skolverket rekommenderar vidare att skolan har rutiner för mottagande av prov och att rektor utser en ansvarig person som ser till så att proven inte ligger framme åtkomliga för obehöriga. Bestämmelserna avseende hantering innebär också att rektor beställer de prov som elever på skolenheten ska genomföra och att proven genomförs på ett av Skolverket utsatt datum.²²

Vanligt att beställa prov utan att avsikt att genomföra provet

Enligt Skolverkets föreskrifter ska rektorn beställa de prov som elever på skolenheten ska genomföra och provens ska genomföras på av Skolverket utsatt datum och tidpunkt om det inte finns särskilda skäl att genomföra provet vid ett annat tillfälle.²³ Granskningen visar att 4 av 10 gymnasieskolor som beställt prov²⁴ inte har för avsikt att genomföra provet på utsatt datum. Av dessa 40 procent, uppger 17 procent att skolan har beställt höstens prov med avsikten att genomföra proven först under vårterminen 2019. Övriga 23 procent av rektorerna (av de 40 procenten) har beställt nationella prov utan att skolan har några elever som ska genomföra proven.

Rektor kan visserligen besluta att ett delprov ska genomföras vid ett senare datum om det finns särskilda skäl. Dessa särskilda skäl är enligt Skolverket exempelvis oförutsedda händelser så som olyckor, som drabbar hela skolenheten.²⁵ Det är också viktigt att understryka att de skolor som avser genomföra nationella prov under vårterminen, ska beställa och genomföra de prov som är framtagna för vårterminens provdatum. Att genomföra höstens nationella prov på vårterminen är inte förenligt med Skolverkets föreskrifter eftersom det finns ett fastställt provdatum.²⁶

²¹ Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19); Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99); Skolverket (2018). *Nationella prov – hanteringsinstruktioner* samt Skolverket (2018). *Nationella prov – förhindra spridning, checklista*.

²² Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19); Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99).

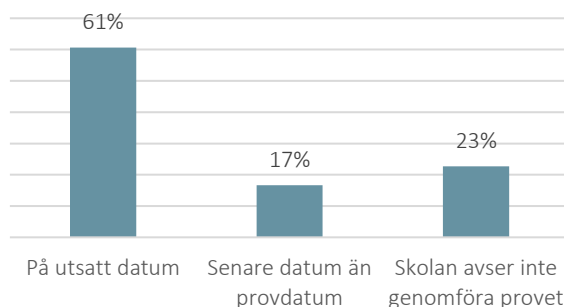
²³ Se 9 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19); 5-6 §§ Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99).

²⁴ Resultatet omfattar både obligatoriska och frivilliga nationella prov.

²⁵ Skolverket (2018). *Nationella prov – hanteringsinstruktioner*.

²⁶ Se 5 § Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99).

Vilken dag planerar er skola att skriva det nationella provet? Andel (%) av samtliga granskade

Granskningen visar som exempel att 36 procent av de skolor, som omfattas av granskningen, som beställt de nationella proven i svenska 3/svenska som andra språk 3, inte har för avsikt att genomföra provet på föreskrivet datum. Ett annat exempel är det nationella provet i engelska 5 där över hälften (56 procent) beställt provet utan avsikt att genomföra det på föreskrivet datum. Ytterligare ett exempel är matematik 1a-c, där 47 procent beställt utan avsikt att genomföra provet på föreskrivet datum. Det är viktigt att poängtera att urvalet i granskningen inte är representativt²⁷ och att resultatet därför inte ska tolkas som generella beställningsmönster för gymnasieskolor i allmänhet. Resultatet är snarare exempel på att beställningsmönstret, att beställa prov utan att ha tänkt genomföra dessa på avsett sätt, finns representerat bland samtliga prov som omfattas av granskningen. Betyendet är lika vanligt bland de granskade kommunala skolorna som de fristående skolorna. Det är dock anmärkningsvärt att så stor andel som 40 procent av de granskade skolorna beställer prov för andra ändamål än att genomföra provet vid föreskrivet datum.

Fler skäl uppges till varför skolan beställt prov utan planer på att genomföra dem på föreskrivet datum. Vanliga anledningar är att skolan vill ha referensprov till elever som eventuellt kan vilja genomföra prövning eller som underlag för bedömningsdiskussioner i lärarkollegiet. Det är också vanligt att rektorerna uppges att de inte har några elever i den aktuella kursen vid tidpunkt för granskningen och istället tänker använda provet till våren, när skolan har elever som deltar i kursen. Som tidigare nämnts ska skolorna i dessa fall beställa de prov som är framtagna för vårterminens datum. Det är viktigt att understryka att resultatet inte visar några skillnader i aktsamhet vad gäller förvaring kopplat till om skolan ska eller inte ska genomföra provet. De prov som skolan beställt mottas och förvaras i hög utsträckning enligt givna bestämmelser.

Proven är i hög utsträckning inlåsta och förseglade

Ett prov ska förvaras på ett sådant sätt att provets innehåll inte blir känt före föreskrivet provdatum.²⁸ Skolverket rekommenderar starkt att rektorn utser en administrativt ansvarig person som ser till att proven förvaras inlåsta och inte ligger framme åtkomliga för obehöriga.²⁹ Vid 97 procent av de granskade skolorna är proven inlåsta. I nära hälften av skolorna förvaras proven i ett låst skåp i ett låst rum.

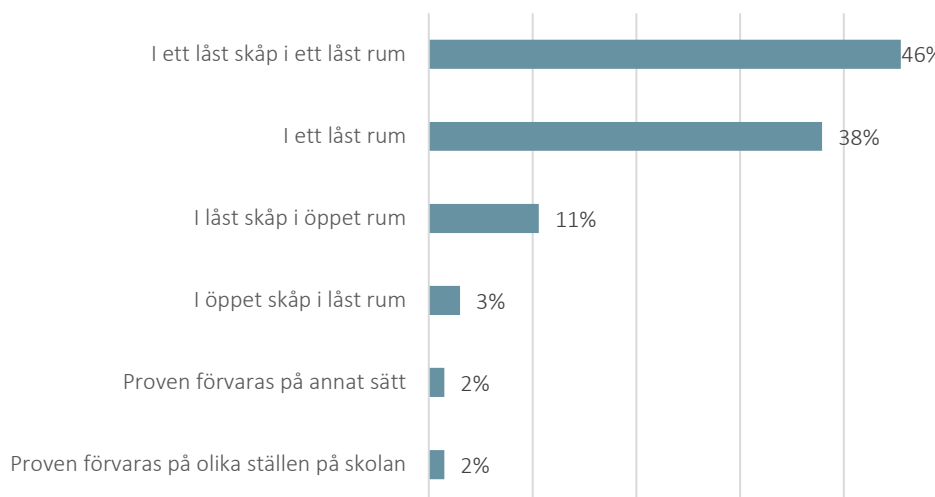
²⁷ Urvalet är inte slumpmässigt.

²⁸ Se 6 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov.

²⁹ Skolverket (2018). *Nationella prov hanteringsinstruktioner* och Skolverket (2018). *Nationella prov – förhindra spridning, checklista*.

Ofta är proven inlåsta i ett i kassa-/arkivskåp i rektors rum som är låst när inte rektor är på plats. Det är även vanligt att proven förvaras inlåsta i källar- eller arkivrum på skolan.

Hur förvaras de nationella proven? Andel (%) av samtliga granskade skolor (n=66).

Vid en större gymnasieskola (skolan är organiserad som tre enheter) fann Skolinspektionen provens försegling bruten. De öppnade proven låg sorterade klassvis två dagar innan provdatum i syfte att underlätta genomförandet. Denna hantering är inte i enlighet med bestämmelserna att proven tidigast och under vissa förutsättningar får öppnas först dagen innan provtillfället och ökar naturligtvis risken för otillåten spridning.³⁰ De buntade proven förvarades inlåsta i ett utrymme få personer hade tillträde till. Som anledning till hanteringen uppgavs att den person, som i normalfallet ansvarade för förberedelsen, skulle vara borta dagen för genomförande. Av den anledningen hade personen i fråga iordningställt proven för att underlätta genomförandet den aktuella provdagen.

På frågan hur många personer som har tillgång till proven, det vill säga som har nycklar till det rum eller skåp där proven förvaras, uppger rektorerna i granskningen att det i genomsnitt är sju personer som har nycklar till rummet och/eller skåpet där proven förvaras. Variationen är dock väldigt stor mellan skolorna vad gäller antal personer med möjligt tillträde.

Vid en övervägande majoritet (90 procent) av de granskade skolorna bedömer Skolinspektionen att det är mycket svårt för obehöriga att komma åt proven på det ställe de förvaras. I ett fåtal fall fann dock Skolinspektionen att proven förvarades relativt lättåtkomliga för obehöriga. I ett fall förvarades proven på en hylla i ett rum dit visserligen bara ett fåtal personer hade tillträde, men där möjligheten att nå proven var stor om rummet lämnas öppet. I ett annat fall fanns, vid tidpunkt för granskningen, inte proven där skolan vanligtvis förvarar dem. Istället återfanns proven tillsammans med en annan försändelse som lämnats till en lärare. I båda dessa fall var förseglingen obruten. I ytterligare ett par fall fanns inte proven på skolan. I

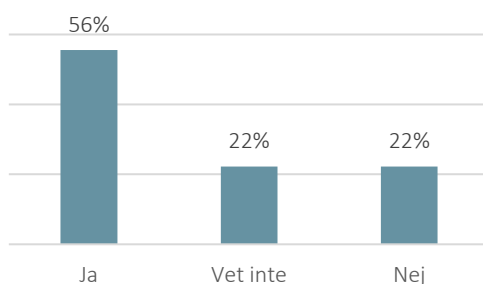
³⁰ Se 14 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLF5 2013:19); Skolverkets hanteringsföreskrifter för nationella prov samt Skolverkets checklista för att förhindra spridning av nationella prov.

ett fall var försändelsen inte hämtad från utlämningsstället och i ett fall uppgav rektor att skolan troligen inte beställt prov.

Rutiner för mottagande av nationella prov

Varje skola ska ha rutiner för att ta emot en leverans av prov på ett sådant sätt att provets innehåll inte blir känt.³¹ Flertalet rektorer i granskningen (80 procent) uppger att skolan har en utsedd ansvarig person som tar emot leveransen av nationella prov. Detta är rutiner som ligger i enlighet med Skolverkets rekommendationer för mottagande.³² Granskningen visar dock att 44 procent av skolorna saknar eller är osäkra på om de har avtal med distributören som garanterar att försändelsen av nationella prov kvitteras vid leveransen. Utan kvittensavtal finns risken att en leverans av nationella prov tillfälligt förvaras på ett tillgängligt sätt och därmed ökar risken för otillåten spridning.

Har ni avtal som säkerställer att de nationella proven kvitteras vid leverans? Andel (%) av samtliga granskade skolor (n=66).

Flera rektorer i granskningen är osäkra huruvida skolan har kvittensavtal eller inte. Någon rektor uppger att skolans generella rutiner är att alla leveranser till skolan kvitteras. En annan rektor uppger att alla leveranser till skolan lämnas till en bemannad expedition och därefter tas omhand av ansvarig. Ytterligare en rektor uppger att distributören regelmässigt frågar efter rektor vid leverans av nationella prov– även om inte skolan har något särskilt kvittensavtal. Skolinspektionen vill understryka att försändelsen av nationella prov omfattas av sekretess³³ vilket innebär att proven ska hanteras på ett sådant sätt att innehållet inte röjs. Risken för otillåten spridning minskar om skolan har ett leveransavtal som säkerställer att försändelsen kvitteras av mottagaren.

Anpassningar genomförs i hög utsträckning på provdagen

I Skolverkets föreskrifter anges att ett prov som är förslutet får öppnas tidigast dagen före föreskrivet provdatum för att lärarna ska kunna anpassa provets genomförande för elever med funktionsnedsättning, planera provgenomförande, eller organisera materialet och kopiera provet vid behov.³⁴ En anpassning är till exempel att

³¹ Se 10 §§ Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLF 2013:19).

³² Jmf Skolverkets hanteringsrutiner för nationella prov samt Skolverkets checklista för att förhindra spridning av nationella prov.

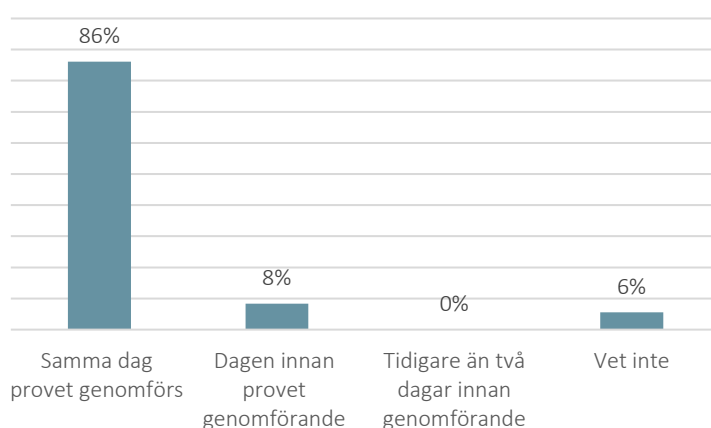
³³ Se 17 kap. 4 § Offentlighet- och sekretesslag (2009:400).

³⁴ Se 14 § § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLF 2013:19); Skolverket (2018). *Nationella prov – hanteringsinstruktioner* samt Skolverkets checklista för att förhindra spridning av nationella prov.

kopiera provet på färgat papper för elever med synnedsättning. Av hanteringsinstruktionerna och checklistan framgår att Skolverket anser att det inte är skäl nog att öppna proven i förväg om en elev är i behov av förlängd provtid eller raster under provgenomförandet. Av Skolverkets checklista framgår vidare att rektorn kan besluta att provets förslutningar får öppnas dagen innan provets genomförande om det föreligger starka skäl.

I granskningen uppger 90 procent av rektorerna, på de skolor som avser genomföra provet på utsatt datum, att skolan har elever för vilka lärarna behöver göra anpassningar. I de allra flesta fall genomförs anpassningarna samma dag proven ska skrivas, vilket är i enlighet med Skolverkets rekommendationer.

När får den/de personerna som genomför anpassningarna ta del av elevuppgifterna? Andel (%) av de skolor som avser genomföra provet på utsatt datum (n=40).

Vid åtta procent av skolorna öppnas proven dagen före genomförandet för att lärarna ska kunna planera anpassningar. Bland dessa skolor förekommer skolor som öppnar prov för anpassningar som inte är tillräckliga skäl enligt Skolverkets hanteringsinstruktioner och checklista. Exempelvis uppges av skolorna att de öppnar proven dagen före i syfte att kunna planera förlängd provtid.

Skolverket rekommenderar starkt att de nationella proven börjar kl. 09:00 på utsatt datum,³⁵ något som det stora flertalet skolor i granskningen också avser göra. Det förekommer dock att skolor tänker genomföra provet tidigare än 09:00³⁶. Att påbörja provet tidigare än den rekommenderade tiden innebär en viss förhöjd spridningsrisk. Elever som genomför provet tidigare har i realiteten möjlighet att sprida provuppgifter till de elever som påbörjar proven senare.

Många skolor arbetar aktivt för att förhindra otillåten spridning

Flera skolor som omfattats av granskningen beskriver ett aktivt arbete kring hanteringen av de nationella proven för att motverka otillåten spridning. Några exempel på sådant arbete är att skolor begränsar antalet personer med tillgång till skåp/rum där proven förvaras; att skolor oavsett elevers behov av anpassningar aldrig öppnar proven tidigare än på genomförandedagen samt att förankrar och håller skolans rutiner samt arbetssätt kring till hantering av nationella prov levande.

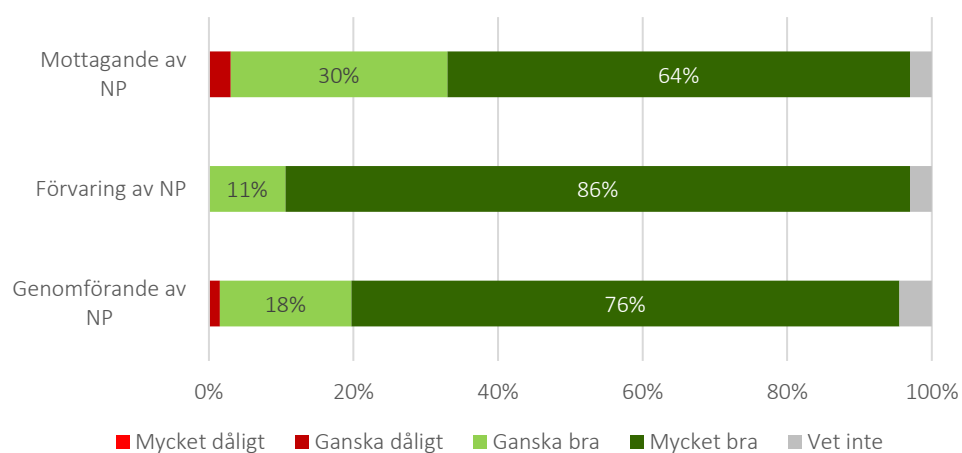
³⁵ Skolverket, 2018. *Nationella prov, förhindra spridning – checklista*. Se även 5-6 § § Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99).

³⁶ Skolinspektionen har riktat utvecklingsområden till sju skolor i granskningen kopplat till skolans val att genomföra proven tidigare än Skolverkets rekommenderade tid klockan 09:00.

Flera av skolorna har varit drabbade av den senaste tidens otillåtna spridning av nationella prov. Rektorerne vid 24 procent av skolorna uppger att skolan det senaste året påverkats av provuppgifter som spridits i förtid eller försök till spridning. I de allra flesta fall har skolan fått information om spridningen från Skolverket. Det finns dock enstaka skolor i granskningen där försök till otillåten spridning har förekommit på den egna skolan. I ett fall försökte en av de inhyrda provvakterna fotografera provet. Händelsen anmäldes till Skolverket. I ett fall misstänktes fusk efter att läraren funnit viss systematik i elevlösningarna vid rättningen. I ett annat fall upptäcktes en av skolans elever när denne fotograferade delar av provet. Händelsen anmäldes till Skolverket och skolan har därefter infört skärpta rutiner kring medhavande av mobiltelefoner vid provtillfället.

På frågor om hur rektorerna själva bedömer skolans rutiner för mottagande, förvaring och genomförande av prov är en övervägande majoritet av rektorerna nöjda. Skolinspektionen delar uppfattningen att skolornas arbetsprocesser inom dessa tre hanteringsaspekter i stort fungerar väl. I hanteringsrutinerna ingår dock att enbart beställa prov till elever som avser genomföra provet samt att genomföra de prov man beställt på föreskrivet datum, något som granskningen visat kan behöva förtydligas för att minska antalet prov som beställs utan att de ska genomföras.

Hur fungerar er skolas rutiner avseende...(rektorers självvärdering)? Andel (%) av samtliga granskade skolor (n=66).

Referenslista

Proposition 2017/18:14. *Nationella prov – rättvisa, likvärdiga, digitala.*

Riksrevisionen (2018). *Otillåten spridning av nationella prov – vad gör Skolverket och Skolinspektionen?* Stockholm: Riksrevisionen.

Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99).

Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19).

SFS 2010:800. *Skollag.*

Skolinspektionen (2018). *Ombedömning av nationella prov 2017 - Fortsatt stora skillnader.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2018). *Rättvis och likvärdig betygsättning i grundskolan – granskning av rektorers och huvudmäns arbete.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2016). *Samverkan för en likvärdig bedömning.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2015). *Processerna spelar roll.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2014). Rapport 2014:08. *Uppenbar risk för felaktiga betyg - En kortrapport om likvärdighet och kvalitet i skolors betygssättning.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2013). *Rapport T-2013:01 Tillsyn av bedömning och betygssättning - Med fokus på skolor med stora avvikelser i förhållande till Skolinspektionens omrättning och i relationen mellan nationella prov och slutbetyg.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektion (2012) rapport 2012:8. *"Vi har inte satt ord på det". En kvalitetsgranskning av kunskapsbedömning i grundskolans årskurs 1-3.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2011) rapport 2011:4. *Betyg i gymnasieskolan - En kvalitetsgranskning av betygssättning i historia A, kemi A och svenska B.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2010) rapport 2010:12. *Betygsättning i gymnasieskolan 2010 - Engelska A, Naturkunskap A samt Ellära A.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2010) rapport 2010:10. *Arbetar skolor systematiskt för att förbättra elevernas kunskapsutveckling?* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolverket. <https://www.skolverket.se/temasidor/digitalisering/digitala-nationella-prov/digitalisering-av-de-nationella-proven> Hämtad: 11 jan. 2018.

Skolverket. <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/nationella-prov-i-gymnasieskolan> Hämtad: 11 jan. 2018.

Skolverket <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/nationella-prov-i-gymnasieskolan/provdatum-i-gymnasieskolan#Obligatoriskapaavslutandekursen> Hämtad: 11 jan. 2018.

Skolverket, 2018. *Nationella prov, förhindra spridning – checklista.* Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2018). *Nationella prov – hanteringsinstruktioner.* Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2018). *Skolverkets Allmänna råd med kommentarer. Betyg och betygssättning*. Stockholm. Fritzes.